

Tien jaar CES in tuin Labadiskebosk te Broeksterwoude.

Na 10 jaar CES-onderzoek op ons erf in Broeksterwoude, kan een voorlopige analyse worden gemaakt en enkele opvallende aspecten worden toegelicht.

Een ideaal CES-onderzoek vindt plaats in een steeds gelijkblijvende biotoop. Omdat planten, struiken en bomen blijven groeien en zelf de meest gunstige groeiplaats zoeken, zal er nooit sprake zijn van precies gelijkblijvende omstandigheden. Uiteraard grijp ik in wanneer er sprake is van te grote veranderingen ineens. Maar niet overal heb ik invloed op, zoals op de omliggende percelen weiland in ons elzensingel-landschap. Tot 2012 werden deze percelen weiland zeer extensief gebruikt en was er zeer veel onderbegroeiing tussen de (meest zwarte) elzen, van vooral braamstruiken. Ook werd er niet bemest en sommige jaren zelfs niet gemaaid. Sinds 2012 wordt er bemest, gemaaid en beweid. Bovendien is bijna alle onderbegroeiing verwijderd en de elzen uitgedund en opgesnoeid. Nu heb ik aan onze kant van de afscheidingen getracht e.e.a. te compenseren door aanplant van o.a. slee- en meidoorn en vlier. Ook de braamstruiken heb ik iets minder gesnoeid dan in de jaren voor 2012. Enkele wilgjes hebben zich spontaan “gevestigd”. Verder staan in onze tuin diverse soorten struiken en vaste planten. Van rododendrons tot varens. Ook staan er enkele appel- en perenbomen. Op de graspercelen tussen de boomranden lopen een paar schapen en verder nog pluimvee als ganzen, eenden en kippen.

Aantalsvergelijking. Omdat ik het hele jaar rond in dit onderzoeksterrein vogels vang en ring, is het van belang het aantal gevangen individuen per CES-seizoen te vergelijken i.p.v. het aantal (nieuw) geringde exemplaren. Vooral bij de hier overwinterende soorten zou dit anders een vertekend beeld geven van het aantal broedparen in dit gebied. Want hervangsten van b.v. mezen en merels maken een flink deel uit van die broedpopulatie. Zo heb ik in die 10 jaren CES-onderzoek 413 koolmezen geringd, maar tijdens de CES-periodes 517 verschillende koolmezen gevangen. Daarbij aangetekend dat ik hervangsten 1 x per seizoen meegeteld heb. Dus een koolmees die in 3 verschillende jaren tijdens CES werd gevangen, ook als 3 koolmezen werden geteld. Maar binnen één CES-jaar vaker dan eens gevangen, blijft als 1 exemplaar geteld. Zo krijg je m.i. een schoon beeld van het aantal vogels per CES-jaar en dus prima vergelijkbaar met andere CES-jaren. Van merels ringde ik tijdens de CES-periodes 334 stuks, terwijl ik er 433 stuks ving. Bij niet overwinterende vogels worden de verschillen tussen geringde en werkelijk gevangen exemplaren eigenlijk alleen veroorzaakt door hervangsten uit voorgaande jaren, zoals b.v. bij de zwartkop (285 om 303) en de gekraagde roodstaart: (82 om 86).

Aantallen. Per jaar en per soort verschillen de aantallen gevangen vogelsoorten hier en daar behoorlijk. Broedseizoenen verlopen soms zeer goed, maar soms ook dramatisch. Het weer kan daar invloed op hebben, maar soms ook predatoren. Vooral de (vlaamse) gaai is specialist in het vinden en verschalken van nesten met jonge vogels. Daar waar eksters het vaak op de eieren hebben voorzien, wachten de gaaien geduldig tot de jonge vogels al behoorlijk groot zijn. Pas dan slaan ze hun slag.. Wanneer vogels hun eieren kwijtraken, gaan ze vaak zo snel mogelijk beginnen aan een volgend broedsel. Maar wanneer ze al weken hebben gebroed en daarna al

een tijd hun jongen hebben gevoerd, duurt het veel langer voordat ze weer beginnen aan een volgend broedsel. De schade die gaaien aanbrengen is dus veel groter dan die van eksters.

Analyse. Vergelijkingen per soort kunnen alleen wanneer er een representatief aantal van is gevangen. Die enkele, vaak leuke soort, die je één of twee keer gevangen hebt, is uiteraard niet geschikt voor vergelijkingen. In totaal ving ik in die 10 CES-jaren 41 soorten op ons erf in de broedtijd, ofwel CES-periode. Daarvan is eigenlijk nog niet de helft goed te analyseren. Die analyse hoeft trouwens niet alleen te gaan over de hoogte van de aantallen.

Over het totale plaatje kunnen we zeggen dat het aantal volwassen vogels de laatste jaren lijkt toe te nemen, dus dat betekent dat het aantal broedparen in het onderzoeksgebied toegenomen is. Het aantal jonge vogels is echter niet (mee)gestegen. Als voorbeeld noem ik de zwartkop. Die is als broedvogel hier tijdens die 10 jaar flink toegenomen. Dat is trouwens ook te vernemen aan het aantal zangposten van deze succesvolle soort. Je vraagt je inmiddels wel af hoeveel paartjes zo'n gebied kunnen bevolken. In het startjaar 2007 ving ik 8 adulte zwartkoppen. Daarna steeg dat aantal gestaag door naar nu 29 stuks. Het aantal jonge zwartkoppen steeg navenant. In 2014 zelfs naar 39 stuks. De nauw verwante tuinfluiter vertoont wisselender successen, maar was in 2016 in recordaantal aanwezig.

De mezensoorten laten daarentegen een dalende trend zien. Zij lijken meteen na het uitvliegen van de jongen naar andere gebieden te vertrekken. In de eerste onderzoekjaren werd in juni en juli nog een behoorlijk aantal jonge mezen gevangen, maar de laatste jaren is die piek geheel verdwenen. Dat geldt zowel voor de koolmees als voor de pimpelmees. De matkop kwam alleen in de eerste jaren hier nog voor en is ook buiten het CES-seizoen de laatste jaren hier niet meer gezien. Staartmeesjes zwerven in groepjes onregelmatig door het gebied, maar elk jaar is er meestal wel één broedgeval.

De merel is de laatste 4 jaren zeer stabiel in het aantal broedparen. Broedsucces lijkt sterk af te hangen van de aanwezigheid van (vlaamse) gaaien. Zanglijsters lijken te profiteren van de besdragende bomen en struiken. Hun aantal is in de loop van het onderzoek verdubbeld. De grote lijster laat zich moeilijk vangen, maar in de eerste jaren ving ik toch enkele. Na jaren van afwezigheid waren ze in 2016 weer aanwezig in het onderzoeksgebied en hebben ook succesvol jongen groot gebracht. Helaas kwamen ze niet in mijn netten.

Van de tjiftjaf ving ik in de CES-periodes gemiddeld 15 adulte vogels per jaar. Van de sterk gelijkende fitis gemiddeld 9 stuks. Jonge tjiftjaffjes ving ik echter 5 keer zoveel als jonge fitissen. In de laatste 4 CES-periodes ving ik eigenlijk geen enkele fitis meer. Dat betekent dat de ouders met hun jongen naar andere, wellicht voedselrijkere gebieden trekken. Tjiftjaffen blijven, als meer specifieke tuinvogels, het onderzoeksgebied veel meer trouw. Dit blijkt ook uit veel hervangsten in september en oktober van tjiftjaffen die tijdens de CES-periodes zijn geringd.

Hervangsten van tjiftjaffen en fitissen die in voorgaande jaren zijn geringd, verhouden zich prima met elkaar. Dus de trouw aan hun broedterritoria van deze 2 soorten lijkt vrijwel gelijk.

Winterkoning, heggemus en roodborst zijn als lokale overwinteraars, na de zachte winters van de laatste jaren, in aantal gestegen naar een stabiele populatie. Tot waarschijnlijk de eerstvolgende strenge winter!

De vogelsoort die het bij uitstek erg goed doet in de Noard Fryske Wâlden is de gekraagde roodstaart.

Kleinschalige landbouw (hobbyboeren), veel boomwallen met kleine open ruimtes, blijken uitermate geschikt voor deze fraaie zangertjes. Behoudens een klein, onverklaarbaar dipje, was een licht stijgende lijn in het aantal gevangen gekraagde roodstaarten te zien. In 2016 was er echter een flinke piek. Liefst 13 adulte exemplaren, met later nog 4 juveniele, was toch een aangename verrassing. Braamsluiper, grasmus en spotvogel blijven redelijk constant aanwezig op ons erf. Het broedsucces van braamsluiper en spotvogel blijft moeilijk in te schatten, omdat daar zelden juvenielen van worden gevangen. De "boomstam-grazers" zoals boomkruipers en grote bonte spechten, komen elk jaar wel tot broeden met enkele paartjes. In 2009 was er zelfs nog een paartje kleine bonte spechten, maar dat was in die 10 jaar helaas eenmalig. Ook de grauwe vliegenvanger is elk jaar wel aanwezig, met wisselend broedsucces overigens. Hervangsten van deze interessante soort zijn tot nu toe uitgebleven.

Vink, groenling en putter zijn ook elk jaar van de partij als broedvogel en lijken ook prima stabiel in aantal te blijven. De goudvink komt in het gebied, maar ook daarbuiten, steeds meer voor, hoewel de echte aantallen nog erg klein zijn. Maar dat het goed met deze soort gaat, staat buiten kijf.

Terugvangsten. Honderden vogels uit het CES-onderzoek heb ik ooit wel weer teruggevangen. Zowel tijdens de CES-periode als ook daarbuiten. Uiteraard zijn de meeste hervangsten van overwinterende vogels. Zomergasten komen hier slechts om te broeden. Sommigen daarvan gaan meteen na het grootbrengen van hun jongen weer terug naar Afrika, zoals de grauwe vliegenvanger en de spotvogel. Andere soorten gaan eerst ruien voordat ze de grote reis maken. Diverse vogels zijn dit onderzoeksgebied meerdere jaren achtereen trouw gebleven. Nestkastbewoners als mezen, maar ook de in Afrika overwinterende zangertjes komen graag terug om hier opnieuw te broeden. Hervangsten uit voorgaande jaren van braamsluiper, fitis, gekraagde roodstaart, grasmus, tjiftjaf, tuinfluiter, witte kwikstaart en zwartkoppen tonen aan dat het Labadiskebosk een aantrekkelijk broedgebiedje is voor veel vogels.

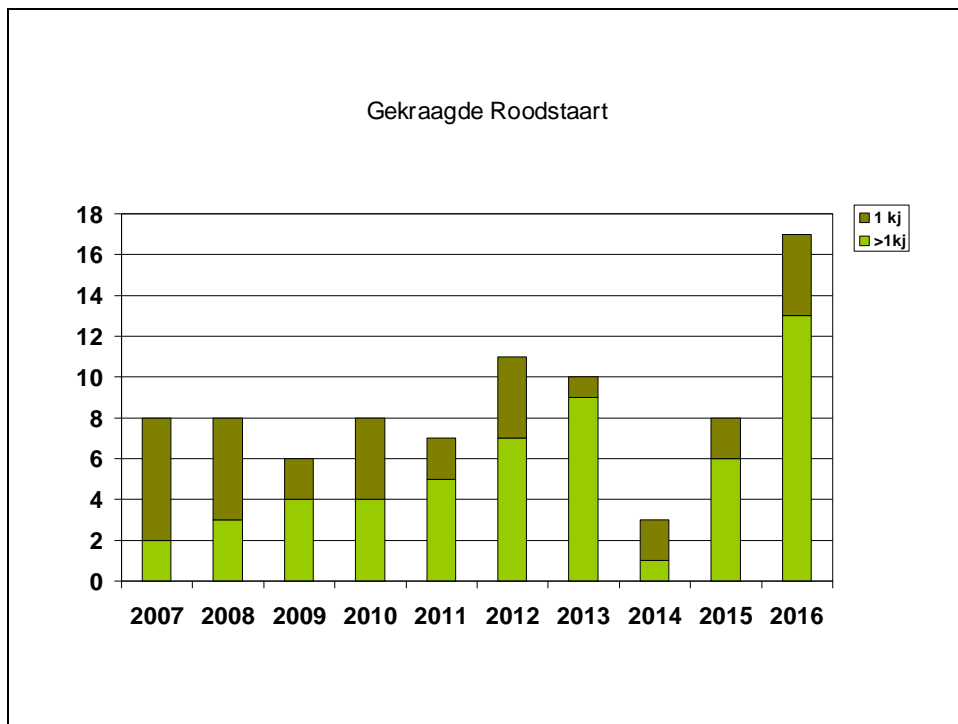
Enkele keren werd een vogel tijdens de CES-periodes gevangen die eerder door een andere ringer, elders is geringd. Een fitis, geringd in de Grootte Peel, koolmezen geringd in het Lauwersmeer en in Sneek en tjiftjaffen geringd in Eastermar en Surhuizum. Zelfs vogels die in het buitenland waren geringd, vonden het Labadiskbosk. Een tjiftjaf en een zwartkop uit België en een witte kwikstaart uit Spanje.

Daarnaast werden vogels die door mij in de onderzoeksperiode waren geringd, door anderen teruggemeld. Ik zal ze hier niet allemaal noemen, maar de heggemus uit Noardburgum, een koolmees en een zwartkop bij de Burgumermar en 2 staartmeesjes uit Eastermar, tonen aan dat deze vogels de Friese wouden trouw blijven tijdens hun zwerftochten. Een zanglijster sneuvelde tijdens zijn trek bij Egmond aan Zee, een spreeuw in Frankrijk. Een gaai werd ruim 9 jaar na te zijn geringd, dood gevonden bij het bos van Rinsumageast. Andere oudjes, die meestal meerdere keren werden gevangen, waren o.a. een 7 jarige grote bonte specht en een 8 jarige heggemus, koolmees en merel.

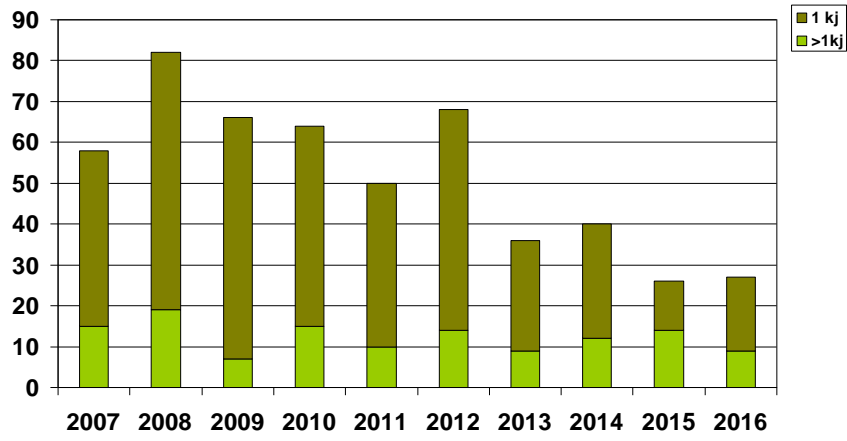
Van buiten het CES-seizoen geringde vogels, heb ik 10-tallen terugmeldingen ontvangen, ook vanuit diverse landen. Daarnaast ving ik buiten het CES-seizoen ook nog diverse elders geringde vogels, ook diverse buitenlandse. Dat toont aan dat de Noard Fryske Wâlden ook belangrijk zijn voor langstreckende en hier overwinterende zangvogels. In een ander overzicht zal ik daar volop aandacht aan schenken.

Conclusie. Het elzensingellandschap in de Noard Fryske Wâlden blijkt uit dit onderzoek een belangrijke biotoop van veel zangvogels. Ook blijkt dat de onderbegroeiing tussen de elzen van zeer groot belang te zijn. Naast nestgelegenheid en voedsel bieden vooral bramen en meidoorns een veilige schuilplaats tegen sperwers, haviken, buizerds, katten en marters. Bovendien maken hazen en fazanten met hun jongen, graag gebruik van deze veilige randen om de weilanden.

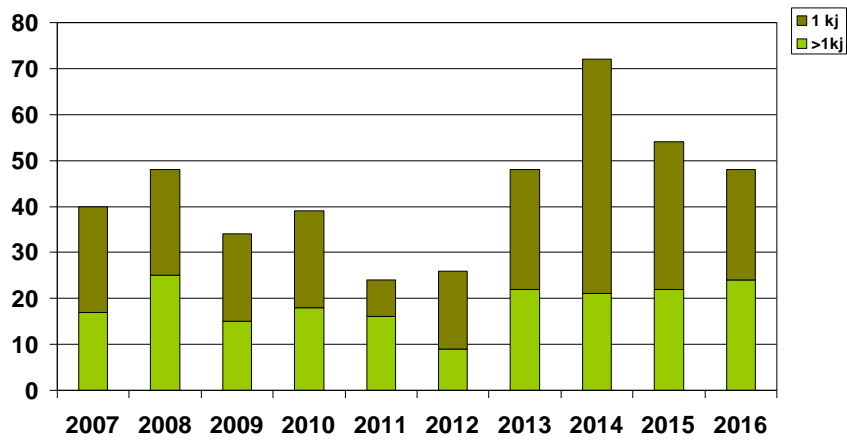
Hieronder enkele grafieken van aantalsontwikkelingen van 10 jaren CES-onderzoek.
(1 kj zijn jonge vogels, >1kj zijn oude(r) vogels.)

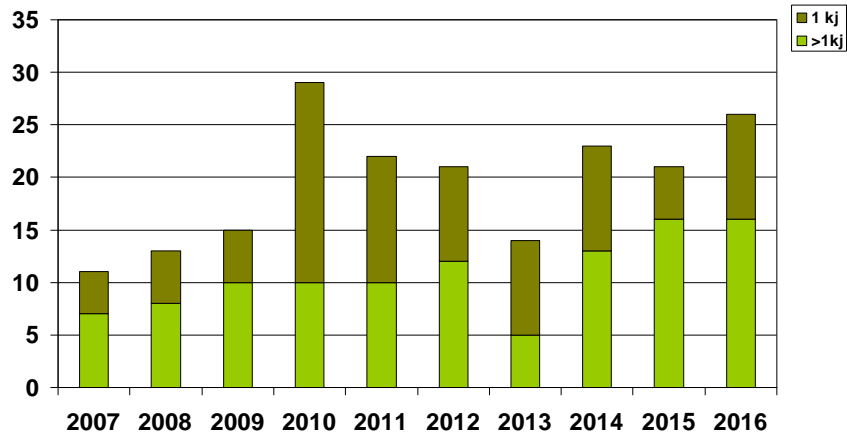
Koolmees

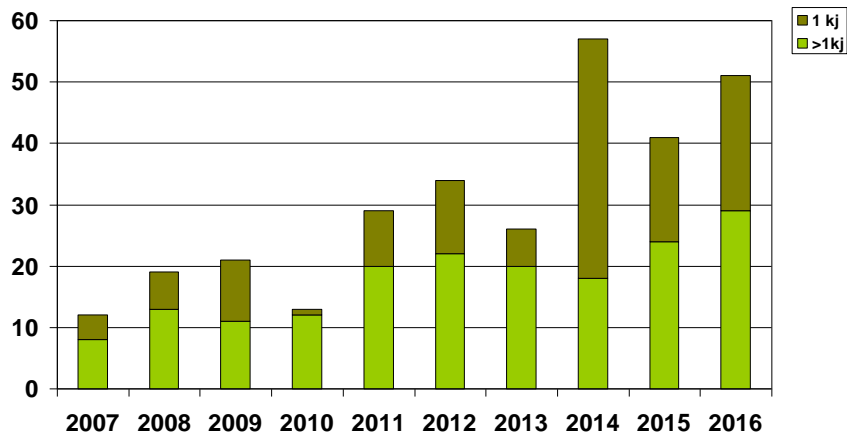
Merel

Roodborst

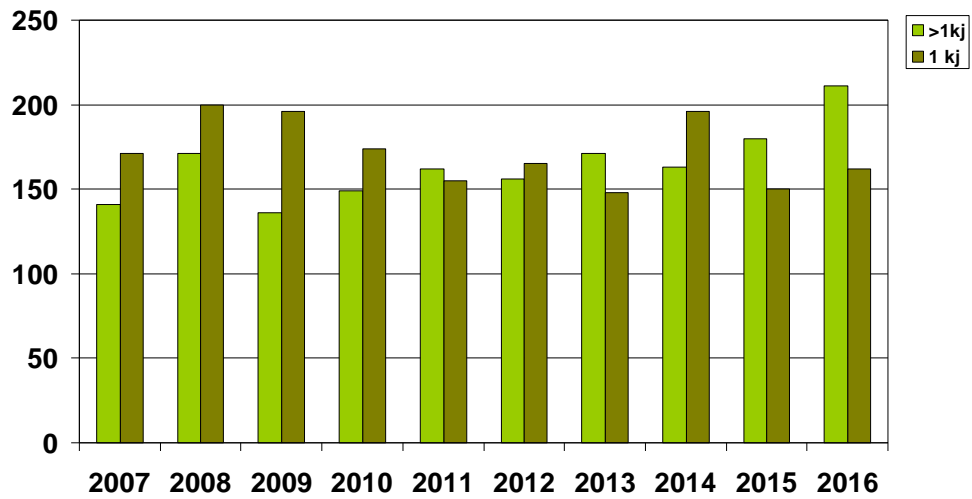
Zwartkop

De totalen per jaar.

Ces-vangsten Labadiskebosk

Totaal individuen

Tot slot de aantallen per soort per jaar in het onderstaande totaaloverzicht.

CES-vangsten individuen (hervangsten uit vorige jaren of van elders 1 x p/j geteld)											
soort	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	totaal
bonte vliegenvanger	0	0	2	0	1	0	0	1	0	0	4
boomklever	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
boomkruiper	9	8	8	3	6	2	4	5	3	5	53
bosrietzanger	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	3
braamsluiper	5	6	4	8	2	2	4	5	10	6	52
buizerd	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
ekster	0	0	0	2	2	0	0	0	0	0	4
fitis	14	9	14	13	12	14	21	11	15	11	134
gekraagde roodstaart	8	8	6	8	7	11	10	3	8	17	86
goudvink	0	1	1	0	1	0	0	5	2	5	15
grasmus	5	5	2	3	3	6	2	0	7	8	41
grauwe vliegenvanger	2	0	4	2	0	1	1	0	1	4	15
groenling	3	25	7	12	8	11	8	10	7	6	97
grote bonte specht	6	7	6	2	6	5	5	6	7	8	58
grote lijster	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0	4
heggemus	4	6	9	5	9	9	11	8	15	14	90
houtduif	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
huismus	2	1	2	2	1	2	0	3	0	1	14
kleine bonte specht	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	2
koolmees	58	82	66	64	50	68	36	40	26	27	517
koperwiek	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	2
matkop	3	1	2	0	0	0	0	0	0	0	6
merel	40	48	34	39	24	26	48	72	54	48	433
pimpelmees	29	40	41	31	27	31	28	20	8	20	275
putter	0	2	2	4	4	3	1	3	2	5	26
ringmus	0	0	0	1	1	0	0	1	0	0	3
roodborst	11	13	15	29	22	21	14	23	21	26	195
spotvogel	6	5	4	3	1	3	1	1	5	4	33
spreeuw	23	6	5	3	5	3	3	0	3	8	59
staartmees	8	11	13	3	2	1	5	7	5	7	62
tjiftjaf	24	28	31	39	59	38	45	29	33	28	354
tuinfluiter	9	5	6	8	8	8	8	3	9	19	83
turkse tortel	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	2
vink	6	6	3	3	3	2	2	4	2	2	33
vlaamse gaai	3	0	0	0	0	0	2	0	0	2	7
vuurgoudhaantje	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
winterkoning	11	10	14	10	13	15	22	27	27	22	171
witte kwikstaart	0	4	4	4	4	2	3	0	0	0	21
zanglijster	9	9	1	8	6	2	8	14	15	18	90
zwarte roodstaart	0	1	2	0	0	0	0	0	2	1	6
zwartkop	12	19	21	13	29	34	26	57	41	51	303
totaal	312	371	332	323	317	321	319	359	330	373	3357

Harry de Boer, 22 augustus 2016